

TERRA LIBERA

ČASOPIS HLÁSÍCÍ SE K TRADICI LAISSEZ FAIRE

leden 2004 / ročník 5

Russell Roberts: Obchodem k bohatství

(příběh o svobodném obchodě a mýtech protekcionismu)

Minulý měsíc vyšel po několika letech odkládání český překlad knihy Russella Robertse s názvem *Obchodem k bohatství*. Nebylo by správné předstírat, že tato kniha je čistou beletrií. Je nicméně úspěšným pokusem, jak nenáročnou, laicky přijatelnou a zábavnou formou vysvětlit něco, co zní jako navýsost nudná a odborná záležitost: ano, věnuje se ekonomii...

Ekonomie je fascinující disciplínou. Navzdory stále rostoucí komplikovanosti a klesající srozumitelnosti ekonomické teorie zůstává předmětem jejího zkoumání něco, co je reálnému životu, a tudíž i široké veřejnosti velmi blízké. Věnuje se totiž způsobu a důsledkům lidského jednání, lidského rozhodování. Snad právě to je důvodem, proč jen málokdo cítí zábrany se k ekonomickým otázkám (na rozdíl od jiných odborných otázek) vyjadřovat a proč jsou závěry ekonomů (na rozdíl od závěrů jiných vědců) zcela běžně alespoň tiše ignorovány, ne-li explicitně zpochybňovány.

Asi nejvýznamnější ekonomickou otázkou, která tuto skutečnost ilustruje, je oblast mezinárodního obchodu. Je tomu tak z toho důvodu, že právě tato otázka byla jednou z těch, které stály u samotného zrodu ekonomie, často situovaného do roku 1776. Když totiž v tomto roce vyšlo Smithovo slavné *Pojednání o podstatě a původu bohatství národů*, byla velká jeho část věnována ilustraci významu mezinárodního obchodu pro bohatství a kritice tradičních - merkantilistických - názorů, které tvrdily opak. Prosazování svobody v mezinárodním obchodě, které v 19. století přerostlo v jakési „hnutí za svobodný obchod“, se stalo málem definičním znakem ekonomů. Znakem, který je odlišoval od představitelů různých zájmových skupin, kteří z překážek, jež vlády pohybu zboží přes hranice kladly, těžili. Tento názor ekonomů přetrvává víceméně dodnes. Tvrzení, že *omezování mezinárodního obchodu snižuje životní úroveň*, je jedním z ekonomických poznatků, na jehož pravdivosti se ekonomové - navzdory populárním příběhům o jejich neshodách - shodnou nejvíce.

Přes stáří a jednoznačnost takového závěru se však o něm ekonomům nedaří jejich okolí přesvědčit. Zejména politici, kteří by se jím měli řídit nejvíce, neboť jim údajně o bohatství všech jde, se zdají být tímto poznáním zcela nedotčeni.

Mises a Bastiat na téma: Pozor na demokracii

Bryan Caplan

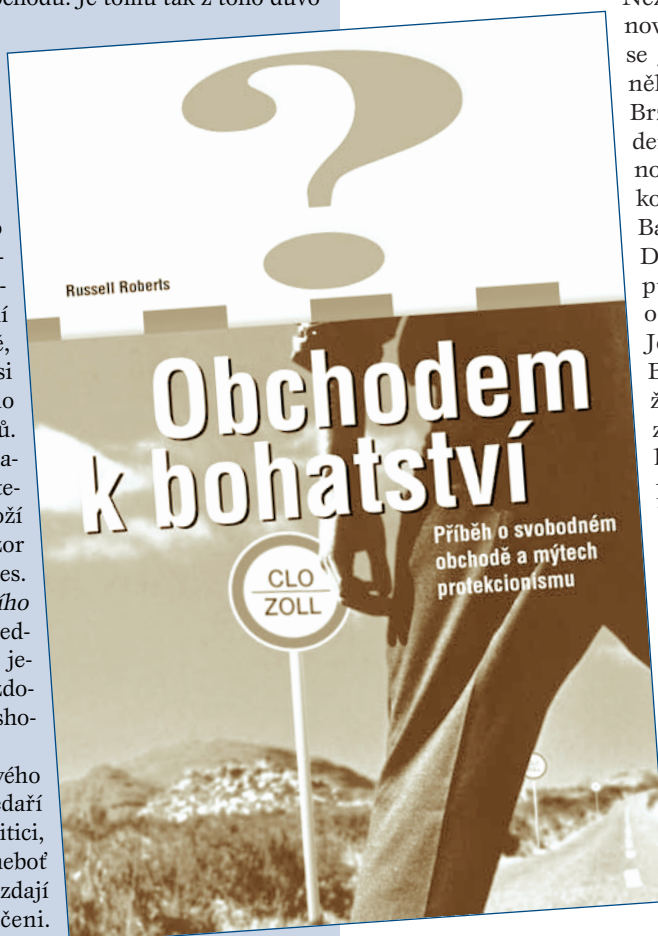
Ekonomové jsou obvykle zklamáni aktivitami, které provádějí vlády. Diktatury jsou se svými zločinnými opatřeními od kolektivizace zemědělství přes čínské domácí ocelárny až po likvidaci obchodníků a jiných celých sociálních skupin jsou toho nejhorším případem. Ale demokratické vlády rovněž často provádějí politiky, jako jsou protekcionismus nebo cenová regulace, o kterých každá základní učebnice ekonomie píše, že přinášejí veřejnosti velké náklady. Jak je to možné? Jak může politik, zastupující zájmy většiny, trvale provádět politiku, jež zájmy této většiny poškozují?

Nejpopulárnější způsob, jak vyřešit tuto hádanku, je z podryvání demokratického procesu obvinít zájmové skupiny. Protekcionismus většině lidí škodí, ale menšina, která z něj profituje, silně lobuje za jeho udržení. Hlavním problémem tohoto přístupu však je to, že výzkumy veřejného mínění - nehledě na běžnou každodenní zkušenost - stále zjišťují, že politická opatření, jež nemají ekonomové rádi, jsou *oblíbená*. Smyčka se stahuje.

Než přejdeme k tomu, abychom načrtli nové řešení, podíváme se nejprve, jestli se již touto problematikou v minulosti někdo v oblasti ekonomie nezabýval. Brzy zjišťujeme, že dva ekonomové - jeden Francouz a jeden Rakušan - již dávno přinesli na tuto otázku velmi sofistikované odpovědi. Prvním je Frédéric Bastiat, píšící v polovině 19. století. Druhým je Ludwig Von Mises, který publikoval svá nejvýznamnější díla o necelé století později.

Jedním ze základních prvků Bastiatova-Misesova konceptu je to, že politici jsou ve skutečnosti silně vázáni na veřejné mínění. Z jejich pohledu se demokratická konkurence postará o to, že se politici od veřejného mínění nemohou odchylovat. Pokud se uchýlí od preferencí většiny, prohrají ve volbách, a tím přijdou o své zaměstnání. Bastiat prohlašuje, že „veřejné mínění, ať už osvěcené či mylné, je nicméně vládcem světa“¹. Občas se objevující výjimky z tohoto pravidla ve Francii jeho doby jej nikterak nepřesvědčovaly:

„Politická moc, zákonodárná moc, vynucování práva, všechny již přešly, obrazně, pokud ne úplně, do rukou lidu spolu se zavedením všeobecného volebního práva.“² Jeho charakteristika moderních demo-

(pokračování na straně 2)

(pokračování na straně 2)

Obchodem k bohatství

(pokračování ze strany 1)

Politici prakticky všude na světě totiž stále tvrdošjně mezinárodnímu obchodu brání, přestože tak činí poněkud rafinovanějšími prostředky než dříve. Proč tak činí? Třeba ve snaze vytvořit (či uchránit) pracovní místa. Nebo za účelem vyrovnání obchodní bilance. Anebo třeba, dojdou-li všechny ostatní argumenty, z důvodu spravedlnosti a rovného přístupu – prostě proto, že to dělají ostatní. A jak si lze rozpor jejich počínání se závěry ekonomie vysvětlit? Možné jsou dvě varianty: buď jsou ekonomii zcela nepoznamenání a netuší, že svým jednáním ve skutečnosti bohatství snižují; anebo to moc dobře vědí, avšak politicky a osobně se jim obchod omezovat vyplatí. I bez jakýchkoliv iluzí o vzdělanosti politiků je mnohem pravděpodobnější druhé ze zmíněných vysvětlení. Přízeň, které se politikům od konkrétních zájmových skupin, jež z omezení obchodu těží, dostává, je pro ně často neodolatelným lákadlem.

Pokud vám případně výše vznesený problém alespoň trochu zajímavý, ale takové ekonomické úvahy vás nudí, pak je pro vás kniha Russella Robertse tím pravým řešením. Všechny výše naznačené otázky a mnohé další problémy, které jsou předmětem častých mediálních debat, jsou v této knize zabaleny do netradičního příběhu. Ten je zasazen do

ku 1960 a postaven na setkání ekonomů s podnikatelem usilujícím o ochranu svého podniku. Volba těchto postav a jejich vzájemný dialog umožnily autorovi věnovat se jednotlivým problémům tak, jak o nich přemýšlí většina laické veřejnosti. Fiktivní rozměr příběhu je násoben skutečností, že ekonom z tohoto příběhu je již vlastně téměř dvě století mrtev a k podnikateli tak promlouvá coby duch. To, co se může na první pohled někomu jevit jako poněkud morbidní a nejspíše okolnost, má ve skutečnosti dobrý důvod. Je to totiž jednak způsob, jak vzdát hold Davidu Ricardovi (1772–1823), tradičně považovanému (i když ne zcela oprávněně) za revolučního autora teorií, které se k mezinárodnímu obchodu vázaly, a neochvějněho zastávce politiky svobodného obchodu. Zadruhé, a to je pro celý příběh podstatnější, nadpřirozenost postavy Davida Ricarda nevidaným způsobem posiluje jeho pedagogické schopnosti, neboť mu umožňuje cestovat časem a ukazovat podnikateli, který se na jednu jedinou noc stane jeho žákem, jaký bude svět v budoucnosti v závislosti na tom, zda převládne svobodný obchod, či protekcionismus.

Přestože se příběh odehrává ve Spojených státech a duch Davida Ricarda volí konkrétní příklady a ilustrace spíše

z amerických reálií, jedná se o tytéž problémy a tytéž argumenty, s nimiž se setkáváme na české scéně.

Je nesmírně těžké bojovat se zaběhnutými názory na něco, co lidem připadá natolik zjevné, že nemají potřebu v daném ohledu vyhledávat rady odborníků. Je ještě těžší s takovými názory bojovat, jestliže existuje někdo, kdo má silný zájem na jejich přetrvání. Přesto se něco takového povedlo třeba fyzikům, když se jim podařilo vymýtit představu, že je země placatá, a to navzdory zjevnému přesvědčení každého člověka, že placatá je, a navzdory zájmům určitých kruhů na tom, aby pro lidi placatou i zůstala.

Ačkoliv by ekonomové mohli fyzikům jejich úspěch závidět, neměli by se vzdávat. Vzácným dokladem toho, že se ekonomové skutečně nevzdávají a že jsou ochotni své poznatky šířit i jinak než prostřednictvím suchých učebnic, je právě tato kniha. Kéž by byla jedním z hřebíčků do rakve pro odvěkou – ale mylnou – představu, že překážky mezinárodnímu obchodu jsou pro společnost zdrojem bohatství.

Dan Šťastný

Kniha stojí 189,- Kč a je k dostání v LI a u všech „dobrých“ knihkupců.

Pozor na demokracii

(pokračování ze strany 1)

krací by byla v tomto ohledu nejspíš ještě méně zdrženlivá.

Mises rozpracoval Bastiatův poznatek a přirovnává politiky k podnikatelům. Obě skupiny jsou vystaveny intenzivnímu konkurenčnímu tlaku.

„Politik může být úspěšný pouze pokud, dokud jsou jeho plány přizpůsobeny názorovému klimatu jeho doby, tedy myšlenkám, kterým věří jeho současníci. Může se stát vůdcem pouze tehdy, pokud je připraven vést lidi po cestě, po které chtějí kráčet, a k cíli, ke kterému chtějí dospět. Politik, jež se staví proti názoru veřejného mínění, je odsouzen k nezdaru... Politik musí dát lidem to, co si přejí dostat, stejně tak jako podnikatel musí zásobovat zákazníky produkty, které vyžadují.“³

Poslední věta je zvláště důležitá, protože Mises má bezmeznou důvěru v přirozenou tendenci podnikatelů sloužit zájmům spotřebitelů.

„V kapitalistickém systému ekonomické organizace společnosti určují podnikatelé průběh výroby. Při výkonu této funkce jsou bezpodmínečně a absolutně pod nadvládou nakupující veřejnosti – spotřebitelů. Pokud nejsou schopni vyrábět nejlevnějším a nejlepším způsobem věci, které zákazníci nejnaléhavěji požadují, utrpí ztráty a nakonec jsou odstraněni ze své podnikatelské pozice.“⁴

Ani Bastiat ani Mises nijak významně neberou v potaz, řečeno moderní terminologií, demokratický problém pána a správce (*principal-agent*), schopnost dát do souladu voličova právní a aktivity politika.

Jak potom tedy mohou sdílet mínění jiných ekonomů, že demokratické vlády často vybírají politická opatření směřující proti zájmům většiny? Odpověď je, že zpochybňují kvalitu veřejného mínění. Podle Bastiata a Misesa jsou systematicky chybné ekonomické poznatky – nebo Bastiatovými slovy „sofismata“ – široce rozšířené.

Použijme jeho nejslavnější příklad, kdy Bastiat obviňuje veřejnost ze syndromu „rozbitého okna“ – opomíjení nákladů obětované příležitosti.⁵ Občané upřednostňují neohospodárné vládní programy, protože neberou v úvahu *alternativní využití* takto vyplýtvaných zdrojů. Chtějí obrovskou armádu v době míru, protože im-

plicitně předpokládají, že by nebylo možné propuštěné vojáky k ničemu využít. Upřednostňují zbytečné projekty vládních programů zaměstnanosti, které mají sloužit k „vytváření nových pracovních míst“, aniž by si uvědomovali, že daně, vybírané na financování těchto projektů, zničí přinejmenším stejné množství pracovních míst, jako jich vytvořily.

Bastiat podobně argumentuje, že demokratické vlády zavádějí protekcionismus, protože většina lidí si chybně myslí, že dovoz zboží je pro ekonomiku špatný. „Protekcionismus je příliš populární na to, aby jeho přívrženci uznali jeho falešnost. Pokud by většina měla důvěru ve svobodný trh, pak bychom měli svobodný trh.“⁶ Bohužel si ale populární názory udržují vliv, i když jsou chybné či zjevně nepravdivé. „Pokud se jedna z těchto základních chyb... začne považovat za *konvenční* názor, bezpodmínečně přijímaný a odsouhlasený většinou, pak má tendenci postupovat od teorie k praxi, od myšlenky k činu.“⁷

Když se Bastiat brání populárním „sofismatům“, je často nesprávně interpretován pouze jako ekonomický pedagog. Ale to, co říká, má mnohem hlubší význam. Nepopisuje pouze omyly veřejnosti a nepobízí pouze k napravení omylu pomocí ekonomické vědy. Upozorňuje rovněž na

On-line archiv
TERRA LIBERA
z let 2000 - 2003
dostupný na stránkách

www.libinst.cz

Nezapomněli jste na předplatné na nový rok ?

to, že dokud nejsou tyto omyly napraveny, stále mají destruktivní vliv na politické rozhodování. Jinými slovy, Bastiat přináší deskriptivní teorii popisující fungování politiky v reálném světě: čím vzdálenější jsou názory průměrného občana od pravdy, tím nižší je kvalita politických rozhodnutí. Nebo jak vysvětluje Mises:

„Demokracie zaručuje systém vládnutí ve shodě s přáními a plány většiny. Nemůže ale zabránit většině v tom, aby padla za oběť klamným idejím a přijala tak nevhodná opatření, jež jí nejenže nemožní dosáhnout stanovených cílů, ale skončí katastrofou.“⁸

Bastiat antcipoval vzestup socialismu, ale Mises v něm skutečně žil. Není proto překvapením, že Mises lamentoval především nad tendencí veřejnosti podceňovat ekonomické výhody svobodného trhu a přeceňovat ekonomické výhody státního vlastnictví. Proto, v závěru svého *Socialismu*, nepokrytě prohlašuje:

„Svět inklinuje k socialismu, protože to chce podstatná většina lidí. Chtějí to, protože věří, že socialismus jim garantuje vyšší životní úroveň. Ztráta tohoto přesvědčení by znamenala zánik socialismu.“⁹

Mises rovněž osvětluje konkrétnější ekonomické omyly a jejich propojení s oblastmi politiky. Stejně jako Bastiat obviňuje protekcionismus z naivní ale populární představy, že import je špatný: „Pražáklad moderního protekcionismu a snahy o ekonomickou autarkii každé země je třeba hledat ve zkresleném názoru, že toto jsou nejlepší prostředky, pomocí nichž bude každý občan nebo alespoň drtivá většina lidí bohatší.“¹⁰ Mises podobně pozoruje v pasáži věnované trvale vysoké nezaměstnanosti v moderní Evropě se silně regulovanými trhy práce, že průměrný občan není schopen dát si dohromady základní fakta: „Veřejné mínění není schopno si uvědomit, že reálná příčina dlouhodobé vysoké míry nezaměstnanosti spočívá ve mzdové politice

odborových svazů a v podpoře zajišťované této politiky vládou.“¹¹

Jak originální je Bastiatovo-Misesovo vysvětlení nevalné úrovně hospodářské politiky? Moderní ekonomové často hovoří o voličově „racionální ignoranci“, jež znamená, že voliči se nenamáhají zabývat se problémy, které mohou jako individua jen velmi málo ovlivnit. Ale Bastiat i Mises se vymykají obvyklému pohledu ve dvou zvláštních ohledech.

Za prvé, většina ekonomů se zaměřuje na voličův nedostatek zájmu zjišťovat si podrobnosti politických opatření: která část průmyslu získává jaký typ vládní podpory, kdo co pro koho dělá. Tento pohled narozdíl od skutečnosti předpokládá, že zahájit státní intervenci je nepopulární. Abychom se dostali do souladu s fakty, je nutné zaměřit se na elementárnější omyly, tak jak to Bastiat a Mises opakovaně provádí. Protekcionismus existuje proto, jelikož si volič myslí, že to je dobrá myšlenka, a nikoli proto, že neví, kterým částem průmyslu to přináší výhody.

Bastiat a Mises si rovněž uvědomují, stejně jako několik málo moderních ekonomů, že je často nepřijatelné vidět omyly veřejnosti jako neznalost laiků. Pokud by voliči věděli jen něco málo o ekonomii, tak by se v podstatě o politické věci neměli ani zajímat. Ve skutečnosti ale často *nadšeně* podporují protekcionismus, regulaci trhu práce a další škodlivá politická opatření i navzdory jejich nedostatku vzdělání.

S určitou nadsázkou oba, Bastiat i Mises, charakterizují oponenty základních poznatků ekonomie jako svéhlavé a zabeđené „fanatiky“, a nikoli jako jednoduše neinformované voliče. Mises nezastírá své rozptřčení: „Tito fanatici tvrdostně odmítají naslouchat ekonomické teorii. Nejsou schopni poučit se ze zkušeností. Tvrdohlavě lpí na svých předešlých názorech.“¹² Bastiat se více snaží nastolit diskusi, ale rovněž se cítí, jako by stál proti stěně dogmatismu: „Neočekávám, že když čtenář odloží tuto knihu, tak bude

křičet, „už všechno vím!“ Bylo by však skvělé, pokud by si alespoň otevřeně přiznal, já nevím!“¹³

Neměli bychom hledat vinu jinde, obvinít zájmové skupiny a osočit je z roznášení falešných informací? Ačkoli tento přístup nabízí snadné vysvětlení, Mises se ho snaží vyvarovat. Pokud veřejnost věří všemu, co jí zájmové skupiny řeknou, tak může být stále ještě kritizována za to, že selhala při uplatnění *skepticismu zdravého rozumu*.

„Hlavní propagandistický trik zastánců takzvané ‚progresivní‘ politiky státní regulace je obviňovat kapitalismus ze všeho, co je v dnešních podmínkách neuspokojivé, a vychvalovat dary, jež může lidstvu přinést socialismus. Tito lidé se ale nikdy nepokusili dokázat svá mylná dogmata, a ještě méně se pokoušejí vyvracet námitky vznesené ekonomy. Jediné, co udělali, bylo, že hanili své protivníky a jejich motivy označovali za podezřelé. A bohužel, průměrný občan není schopen tyto úskoky prohlédnout.“¹⁴

Průměrný volič zřejmě chápe, že osočování není důkaz. Je pravda, že osočování oponentů by mělo být použito proti vám; naznačuje to, že nemáte jiný argument, který byste mohli použít. Pokud ale veřejnost shledá tento typ argumentace přesvědčivým, pak je to proto, že se rozhodla nepřemýšlet.

Mělo by být jasné, že Bastiat a Mises mají značně rezervovaný názor na politiku. Lze očekávat, že veřejnost bude dávat

TERRA LIBERA

je vydávána společností TERRA LIBERA.

Kontaktní adresa:

TL, c/o Liberální institut,
Spálená 51, 110 00 Praha 1
E-mail: TL@libinst.cz

Její vydávání není povoleno ani schváleno žádnou státní institucí.

1 Bastiat, Frédéric (1964a) *Selected Essays on Political Economy*. Princeton, NJ: D. Van Nostrand, str. 272.

Viz zvláště kapitola 9, „Academic Degrees and Socialism,“ odst. 9.179.

2 Bastiat, Frédéric (1964b) *Economic Harmonies*. Princeton, NJ: D. Van Nostrand, str. 92. Viz zvláště kapitola 4, „Exchange,“ odst. 4.143.

3 Mises, Ludwig Von (1985) *Theory and History*. Auburn, AL: Mises Institute, str. 196.

4 Mises, Ludwig Von (1980) *Planning for Freedom*. South Holland, IL: Libertarian Press, str. 108.

5 Bastiat, Frédéric (1964a). „What Is Seen and What Is Not Seen,“ v Bastiat, Frédéric.

Selected Essays on Political Economy. Princeton, NJ: D. Van Nostrand, str. 1-50.

6 Bastiat, Frédéric (1964c) *Economic Sophisms*. Irvington-on-Hudson, NY: Foundation for Economic Education, str. 45. Viz zvláště řada I, kapitola 5, „Our Products Are Burdened with Taxes,“ odst. I.5.4.

7 Bastiat (1964a), str. 272. Viz zvláště kapitola 9, „Academic Degrees and Socialism,“ odst. 9.179.

8 Mises, Ludwig Von (1998a) *Human Action*. Auburn, AL: Mises Institute, str. 193. Viz zvláště část II, kapitola 9, „The Role of Ideas,“ odst. 2.IX.59.

9 Mises, Ludwig Von (1981a [1936])

Socialism: An Economic and Sociological Analysis. Indianapolis, Liberty Fund, Inc, str. 462. Viz zvláště část V, kapitola 35 odst. V.35.24.

10 Mises (1998a), str. 317. Viz zvláště část IV, kapitola 15, „The Market,“ odst. 4.XV.210.

11 Mises, Ludwig Von (1998b) *Interventionism: An Economic Analysis*. Irvington-on Hudson, NY: Foundation for Economic Education, str. 33.

12 Mises, (1998b), str. 85.

13 Bastiat (1964c), str. 124. Viz zvláště řada I, kapitola 23, „Conclusion,“ odst. I.23.19.

14 Mises, Ludwig Von (1969[1944]) *Bureaucracy*. New York, Arlington House. str. 111.

přednost obviňování politiků – raději než sebe sama – za špatnou politiku. Ale ekonomové rovněž mají tendenci spojovat špatná politická opatření se zájmovými skupinami a jen vzácně dají běžného člověka na seznam podezřelých. Přestože je Bastiatova a Misesova ekonomie v mnoha směrech „ortodoxní“, jejich ekonomie politiky je rozhodně nekomformní.

Toto vše se hezky čte. Myšlenky ale musí být hodnoceny především na základě sloučitelnosti s pozorovanými fakty, a nikoli kvůli jejich zábavným kvalitám. Empirické zkoumání nám dává překvapivé důkazy, že Bastiat a Mises objevili vskutku zajímavé poznatky. Moderní vý-

sledky průzkumu veřejného mínění týkající se ekonomických názorů a politických preferencí se těžko zpracovávají z pohledu ortodoxních ekonomů, ale jsou pozoruhodně consistentní s jedinečnými poznatky Bastiata a Misesa.

Z anglického originálu přeložil Leopold Benda. Tento text byl publikován na stránkách www.econlib.org, kde lze nalézt on-line desítky knih velikánů ekonomického myšlení a ekonomickou encyklopedii. Empirické doložení Bastiatových a Misesových myšlenek lze najít ve druhé části textu Bryana Caplana, který je on-line na www.libinst.cz.

Předplatné TL na rok 2004

*Jak se stát každý měsíc součástí
TERRA LIBERA?
Předplatě si zasílání časopisu
TERRA LIBERA.*

Všechna čísla roku 2003 a předplatné na rok 2004 získá ten, kdo daruje Liberálnímu institutu minimálně 250,- Kč na jeho činnost. Předplatné pouze na rok 2004 lze získat minimálně za 150,- Kč. Elektronické předplatné ve formátu pdf za polovinu!

Účet 55 94 61/0300
Standardní roční předplatné: 0,25 g zlata

e-gold účet: 131844
Více o e-gold na: www.libinst.cz

Panoptikum zločinu

LICHVÁŘ(KA)

Provinění: Novojičínská lichvářka Helena Klinkovská zapůjčila peníze jednácti lidem za úrokovou sazbu dosahující až padesáti procent a dosáhla tím zisku více než 700 tisíc korun.

Oběti: Žádné, pakliže si dlužníci půjčili vědomě.

Trest: Za jistých podmínek až 5 let nepodmíněně!

Úvěry to neměly v historii nikdy jednoduché. Otázka přípustnosti úroku jakožto ceny peněz v čase tvořila jedno z ústředních témat středověkých ekonomických diskusí. Na mnoha místech bylo *jakékoliv* půjčování za úrok považováno za zločinné, a to nejčastěji z náboženských a filosofických důvodů. S postupem času byl úrok jako takový stále více tolerován, až z původní prohibice úroku zbylo pouze omezení takových úvěrových transakcí, jejichž cenu shledávají ti, co vykládají spravedlnost, za „příliš vysokou“. Společně s keřasením – prodejem za „příliš vysoké ceny“ – je tak lichva pozoruhodným přežitkem nekonečného středověkého meditování o „spravedlivé ceně“ – *justum pretium*.

Stejně jako ve středověku je i dnes půjčování za úrok směnou, k níž přistupují obě strany dobrovolně. Výše úroku – ať už je jakákoliv – na tom nemůže nic změnit a ať zkoumáme takovou transakci sebelépe, nenajdeme ze strany věřitele ani náznak nějakého násilí, donucení či jejich hrozby. Považovat tak nějaké úvěrové transakce za zločinnou „lichvu“ jenom proto, že dlužníci označí zpětně svoji situaci za tíseň, rozrušení, nezkušenost či rozumovou slabost (jak vyjme-

novává zákon), je nehorázné. Věřitelé nelze za zločince považovat, neboť nejsou za jejich tíseň či rozumovou slabost odpovědní (kdyby byli, potom by měli být souzeni za to a nikoliv za lichvu; jde-li nakonec vysloveně o zneužití rozumové slabosti či nezkušenosti, pak se jedná o stejný zločin, jako když od opilého souseda vymámíte darování domu...). Na skutečnosti, že klienti lichvářů jsou bezvýjimky lidé v tísní, není nakonec nic pozoruhodného: kdyby v tísní nebyli, jen těžko by dobrovolně přistupovali na „lichvářské“ úroky!

Postihování lichvy je však nespravedlností nejen vůči lichvářům, ale i vůči jejich klientům. Jen se zeptejme všech těch důchodců, nezaměstnaných a matek s dětmi, zda by bývali byli radši, kdyby v oné tísnivé situaci žádného lichváře ochotného jim půjčit najít nemohli. Všichni do jednoho – jsou-li svěprávní – by museli ve chvíli, když si od lichvářů půjčují, odpovědět, že jsou *raději*, mohou-li prostředky získat od lichváře, než kdyby nemohli půjčku získat vůbec. Jistěže by ještě raději získali půjčku za „standardní“ úrok v bance,

ale taková možnost se těmto lidem v dané situaci zjevně nenaskýtala, neboť by jinak jen těžko skončili u lichváře. Ten je na rozdíl od bank ochoten těmto rizikovým dlužníkům půjčit a nemělo by být takovým překvapením, že si za své riziko nechá náležitě zaplatit.

Rizikovost půjčování těmto klientům je navíc násobena samotnou skutečností, že je lichva postihována: věřitel musí brát v úvahu nejen skutečnost, že dlužník nebude mít na splacení, ale také nebezpečí, že se dlužník svého dluhu bude chtít zbavit tím, že zajde s plácem na policii a oznámí, že byl v „tísní“.

Kdyby byl zákon schopen veškerým lichvářských transakcím dopředu zabránit, poškodil by jak lichváře, tak i jejich klienty. Tato skutečnost však lidem zpravidla uniká proto, že jsou lichváři stíháni až *poté*, co

k transakci dojde, a klienty lichvářů tak lidé shledávají jejich „obětmi“. Skutečnost, že si někteří klienti *poté*, co půjčku od lichváře získali, stěžují a svědčí proti lichvářům u soudu, je ale jen důsledkem jejich krátké paměti anebo (což je ještě horší) jejich sna-

hy se lichvářům pomstít, že jim nebyli ochotni půjčit za nižší úrok, či se dluhu jednoduše zbavit...

Ve srovnání se středověkem, kdy byla hranice mezi legálním úvěrem a lichvou položena tak nízkou, že zákony proti lichvě znemožňovaly většinu rizikovějších investic, a výrazným způsobem tak omezovaly tvorbu kapitálu, jsou „makroekonomické“ důsledky dnešního stíhání lichvy zcela zanedbatelné. Přesto je považování lichvy za zločin a stíhání novojičínské lichvářky důkazem toho, do jaké míry dnešní zákonodárci ignorují jak svobodu lidí, tak i ekonomické zákony. A nejen to. Ve snaze vylíčit lichváře před veřejností jako zločince se žalobci uchylují k apelování na ty nejnižší pohnutky lidí, když zděrazňují, že si lichvářka vydělala svoji činnost více jak 700 tisíc korun a že půjčovala důchodcům, nezaměstnaným a matkám s dětmi. (Vzhledem k tomu, že mnohým z nich půjčovala *pravidelně*, jsou to nejspíš lidé v *permanentní* tísní.)

Výborně, státní zástupci, díky Vám mají soudy zase méně času zabývat se skutečnými zločiny a jediné, čeho dosáhnete, je, že až příště budou chtít matky s dětmi a jiní lidé v nouzi od někoho půjčit, může se stát, že nikoho nenajdou. Nechť tito lidé sami posoudí, jak moc lepším místem pro ně tento svět bez lichvářů bude!

Dan Šťastný

Nezapomněli jste na předplatné na nový rok ?